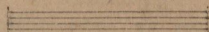

A szólások általában olyan közkeletű állandó szókapcsolatok, melyek tudatunkban épp oly egységben vannak elraktározva, mint az egyes szavak s mikor szükségünk van rájuk, nem alkotjuk meg őket alkalmilag, hanem készen, alkotó elemeik szoros egységével merülnek fel tudatunkban. Némelyike magán viseli keletkezése helyének, idejének és körülményeinek bélyegét, melyről ráismerünk az alkalomra, mely szülte; másik a külsejében, a kifejezés eszközeiben idegenné lett, mégis él ma is alkalmazásában, érezzük, tudjuk mit jelent, bár a miértre sokszor nem tudunk kielégítő választ adni. Pl. tönkre megy; hátra van még a fekete leves; csütörtököt mond; faképnél hagy stb.

Komáromi Géza.

(Folytatjuk).

TANÍTÁSOK

Beszéd- és értelemgyakorlat

I. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A gyermek kötelességei.

Nevelési cél: Rend a lelke mindennek. Csak a kötelesség teljesítése tehet boldoggá.

Vázlat.

- I. Érdeklődés keltés. a) Kinek milyen volt az értesítője?
b) Ráhangolás. Kik teljesítették kifogástalanul kötelességeiket?
c) Célkitűzés. Melyek a tanuló kötelességei?
- II. Tárgyalás. a) Kötelességünk a jó Istennel szemben.
b) Kötelességünk szüleink iránt.
c) Kötelességeink testvéreinkkel szemben.
d) Kötelességünk másokkal szemben.
e) Kötelességünk édes hazánkkal szemben.
f) Kötelességünk önmagunk iránt.
- III. Összefoglalás. a) Elmélyítés.
b) Alkalmazás.

Tanítás.

I. a) Kit láttál ma az utcán? (Burgonyát vivő embert). Ki termelte azt a burgonyát? Hol termelte? Csak burgonyát termelnek ott? Hogyan nevezzük az olyan embert, aki a termő-

földön gazdálkodik, növényeket termel? Te kit láttál az utcán? (Kéményseprőt). A kéményseprő is gazdálkodik? Mivel keresi meg kenyerét? (Munkájával: kisépri a kéményeket). Stb. Aki munkájával keresi meg mindennapi kenyerét, az munkás. Tanító, pap, ügyvéd, orvos is dolgozik, de nem tisztán a munkájukból élnek, hanem tanítanak, a lelki életet ápolják, megvédelmezik ügyeinket, gyógyítanak, tehát az eszükkel, tudásukkal vannak segítségünkre. Ők is dolgoznak, ezt a munkát szellemi munkának nevezzük. Mindenki dolgozik. Ti is dolgoztok. Honnan tudjuk meg, ki hogyan végezte a munkáját, kötelességét? Nemrégén kaptátok ki az értesítőt! Milyen volt az értesítő? Megbeszélés.

b) Kik teljesítették kifogástalanul kötelességüket? Akik jó érdemjegyeket vittek haza az értesítőjükben. Örültek-e születek a jó értesítőnek? Mit csináltak? Nektek is jól esett az ő örömük? Miért? De ha nem teljesítettétek volna mindig jól kötelességeket, akkor is ilyen jó lett volna az értesítőtök? Hogyan, hát nemcsak a felnőtteknek, a gyermekeknek, nektek is vannak kötelességeitek?

c) Beszéljünk ma arról, melyek a tanuló kötelességei!

I. a) Kötelességeink a jó Istennel szemben.

Mivel kezdjük mindennapi munkánkat? (Imával). Kihez imádkozunk? (Az Istenhez). Mit kérünk Tőle, amikor imádkozunk? (Adjon erőt, egészséget nekünk, hogy munkánkat jól végezhessek, jó egészséget s erőt édes szüleinknek, akik nevelnek, táplálnak minket, kérjük áldását, hogy hasznára legyünk embertársainknak, hasznára legyünk édes hazánknak, s hű és engedelmes gyermekei lehessünk a jó Istennek). Mit csináltak, amikor felébredtek? Amikor lefeküsztek? Evés előtt és után? (Imádkozunk). Minden munkánkat a jó Isten segítségével hívásával kezdjük. Ha valami bánat ér bennünket, kitől kérjük annak jórafordítását? Kinek adunk hálát, ha bajunk jóra fordult? (A jó Istennek). Hogyan teljesítjük tehát a jó Istennel szemben kötelességünket? Ha hitünk parancsait megtartjuk, vagyis ha vallásosak vagyunk. Ki tudja elmondani, mit imádkozik reggelenként?

Neveddel nyitom ki,
Atyám a szememet,
A Te nagy jóságod
Mindnyájunkat szeret.

Egy fűszál se vész el,
Ha Te nem akarod,
Nvuítsd felém az égből
Oltalmazó karod.

Fogd meg a kezemet,
Hogy baj ma se érjen,
Tüske meg ne szurjon
Virágos ösvényen!

(Pósa Lajos).

Egy másik:

Fohász

Édes jó Istenem,
Mindnyájunknak Atyja!
Te vagy az én lelkem
Minden gondolatja.

Mikor a fejemet
Álomra lehajtom,
Nyugvó párnámon is
Nevedet sóhajtom.

Mikor az ég boltján
Kél a piros hajnal,
Feléd rebeg ajkam
Háládó sóhajjal.

Téged hivlak, Atyám,
Mindig segítségül;
Nálad nélkül minden
Csak homokra épül.

Gyenge az én munkám,
Ki nevel, ki ápol?
Ne vond meg áldásod
Jó anyám s apámtól.

Adj erőt énnekem
S magyar testvérimnek,
Hogy e szegény hazát
Mi gyógyíthassuk meg.

Gondviselője vagy
Az egész világnak...
Mennyei jó Atyám,
Szeretlek, imádlak!

(Pósa Lajos).

De nemcsak azzal mutatjuk meg a jó Isten iránti hálánkat, s nemcsak azzal teljesítjük Vele szemben való kötelességünket, ha imádkozunk, hanem minden gondolatunkban, minden cselekedetünkben úgy kell tennünk, ahogyan azt vallásunk parancsai mondják. Vagy szereti az olyan gyermeket a jó Isten, aki igaz, minden vasárnap elmegy a templomba szüleivel, imádkozik is ott szépen, de amint hazamennek a templomból, társaival elmegy s kifosztja a kis hasznos madárcák fészket, elrabolja tojásaikat, fiókáikat? Ha nem látja senki, elveszi társának a ceruzáját, könyvét? Ha azthiszi, hogy senki nem hallja, káromkodik, csunyákat mond? Ugy-e, gyermekek, az ilyen gyermek nem tiszteli a jó Istent, nem teljesíti a vele szemben való kötelességét, tehát a jó Isten sem szereti, nem hallgatja meg kérését s megbünteti.

b) A jó Isten után kiknek köszönhetünk legtöbbet? (Szüleinknek). Mit csinálnak a ti szüleitek? Édesapátok keresi a kenyeret. Mivel keresi? (Munkával). Mit dolgozik? Tehát az édesapa keresi meg a kenyérre és más szükséges dolgokra a pénzt. Mit csinál apátok a megkeresett pénzzel? (Kenyeret vásárol, burgonyát, húst, főzeléket, kalapot, inget, cipőt stb.-t vesz rajta). De hiszen ő egész napon át dolgozik, ráér mindezt meg-

vásárolni? Mivel foglalkozik édesanyátok? (Ő nevel, gondoz, ápol minket, rendben tartja ruhánkat, kitakarítja a lakást, megfőzi az ebédet, ő mos reánk, s ha betegek vagyunk, ő ápol). Bizony, egész napon át dolgozik az édesanya is. Mit szólnátok hozzá, ha egy nap, amikor hazamentek, nem volna készen az ebéd? Nem varná meg senki a szakadt ruhátokat? Nem takarítaná ki senki a szobát? Figyelfétek meg csak egyszer, amikor egész nap otthon vagytok, mi mindent csinál az édesanyátok!

Ismertem egyszer egy gyermeket, aki nem tudta elhinni, hogy mennyit dolgoznak érte jó szülei. Egyszer aztán beteg lett az édesapja. Nem volt, aki megkeresse a mindennapi kenyérre valót. Hiányzott az asztalról az ebéd, még egy falat kenyér sem volt a háznál. De elfogyott a tüzrevaló is, a lámpából a petróleum is, bizony néhány nap múlva már semmiük sem volt. Akkor látszott meg aztán, mennyi mindent el kellene végezni, amit eddig ő végzett. De az is éppen olyan szomorú ám, ha az édesanya beteg. Akkor bizony nincs se kenyér, se tiszta alsóruha, se tiszta szoba, vetetlen az ágy egész nap, hideg a tűzhely, nincs ebéd, nincs vacsora, ó, milyen elhagyott az olyan ház, ahol nem tud dolgozni, vagy nincs édesanya!

Bizonyosan láttátok már ti is, milyen üres, milyen elhagyatott a ház, ha egy napra is hiányzik az édesanyátok. Valahogy semmi sem megy rendén. Az édesapa munkája nélkül nem tudnátok megélni. olyanok lennétek, mint a kis madár, amelynek gonosz gyermekek elrombolták fészket, elűzték jó szüleit. Mit csinálnak az ilyen elhagyatott árva kis madárfiókák? Elfogja a macska őket, vagy éhen pusztulnak!

Ezért aztán a gyermeknek is megvannak a maga kötelességei jó szülei iránt. Fogadjunk szót nekik, legyünk jó gyermekeik. De hány gyermek van mégis, aki nem teszi meg ezt. Elmondok egy kis történetet.

Mikor az óperenciás tengeren már átaljött hazatérő fecskék valahol Taljánország tulsó szélén melegek, egy fiatal fecske így szólt szüleihez:

— Miért nem megyünk haza, szép Magyarországra, hiszen egészen tavaszias már az idő?

— Még nincs itt az ideje! — mondták a szülei.

Erre a fiatal fecske odaszólt fiatal barátaihoz.

— Ne hallgassunk az öregek szavára. Induljunk el már s így mi érünk leghamarabb a Tisza mellé.

Meghallotta ezt a fecskeanyó, így szólt fiához:

— Az lehet, hogy hamarabb odaérnétek a Tisza mellé, de ne fogjatok bele sohase olyan dologba, aminek még nem jött el az ideje. Mert ott, a Tisza mellett ilyenkor még nagyon hideg szelek fujnak, hűvös éjszakák járnak, könnyen megfagyhattok. Várjatok még néhány hetet!

A fiatal fecskék hallgattak az öregekre, de azon az egy engedetlen fecskén nem fogott a jó szó s nagy büszkén nekiindult egymaga, hogy mégis ő legyen a legislegelső, aki tavaszt hirdet a tiszamenti gyermekeknek! Mint a sebes nyíl szállt, szállt Magyarország felé, s aztán — ahol útjában megállott pihenni, — egy kopasz, nagy hegy tetején, kietlen sziklák közt, egy hideg hajnalon megfagyott a szegény...

c) Kötelességeink testvéreinkkel szemben.

Volt egyszer egy gazdag embernek két fia. Az idősebbik nagyon szorgalmas volt, a fiatalabb azonban annál lustább, hanyagabb. Míg a szorgalmas fiu mindig megtanulta leckéjét, szépen elkészítette házi feladatait, addig a lusta állandóan mással foglalkozott, játszott s alig gondolt a tanulásra. Természetesen sok baja is volt az iskolában. A jó fiut mindig csak dicsérték, annál többet szidták, korholták a lustát, a szófogadatlan gyermeket. Történt egyszer, hogy valami nagy ünnep volt a családban. Vendégek érkeztek, akik sok szép ajándékot hoztak a gyermekeknek. Természetesen sokkal többet adtak a jó, szorgalmas fiamnak, mint lusta, haszontalan öccsének. Nagyon bántotta ez a lusta fiut, azért dachól azt sem fogadta el, amit adni akartak neki. Megsajnálta azonban jószívü bátyja s amikor nem látták, megfelezte vele az ő ajándékait. Valahogyan megtudták ezt szülei s megdorgálták érte a jólelkü fiut. Ez azonban azt mondta édesanyjának, hogy jó volna-e, ha azért mert az hanyag, lusta, nem szeretné? Erre az édesanya megmagyarázta jó fiának, hogy inkább serkentse öccsét is a tanulásra, hiszen az egész családnak szégyene, hogy ilyen hanyag, rossz tanuló lett az öccse. Ugy is lett, a szorgalmas fiu addig beszélt lusta öccsének, míg az is ráállt a tanulásra, azután állandóan segítségére volt mindenben, amit nem tudott, azt megmagyarázta szépen neki. Az év végére a lusta is jó bizonyítványt vitt haza szülei nagy csodálkozására. Amikor megkérdezték, hogy miként lehetett azt a rossz értesítőt kijavítani? a megjavult fiu így szólott szüleinek: — Nem az én érdemem ez, hanem bátyámé, aki — bár neki is éppen elég dolga, tanulni valója volt, mégis sokat foglalkozott velem, állandóan serkentett, amit nem tudtam, azt megmagyarázta, így az ő érdeme az, hogy jó bizonyítványt hoztam haza. Gondolhatjátok, mennyire megörültek jó szüleik ezek hallatára. De a jó fiut mégjobban megszerették, mert látták, hogy nem csak engedelmes, kötelességteljesítő fiu, hanem testvérét is éppen úgy szereti, s ha szükség volt rá, kis is segítette! Látjátok, gyermekeim, a testvéreinkkel szemben is vannak kötelességeink.

d) Kötelességeink másokkal szemben.

Volt egyszer egy nagyon gazdag és egy nagyon szegény fiu. A gazdagnak nagyon jól ment dolga, de nem akart, nem szeretett tanulni. Minek tanuljak — mondotta társainak, hiszen

megélek én tudás nélkül is, annyi pénzem lesz, ha megnövök, semmire sem lesz gondom. A szegény fiu annál többet dolgozott. Sőt, nemcsak iskolai munkáját végezte el szépen otthon, hanem még beteges édesanyjának is segített a kenyérkeresésben, ő hordta ki délutánonként az újságokat a faluban. Így ezzel is keresett hetenként néhány fillért, ami bizony nagyon szükséges volt ahhoz, hogy meglegyen a mindennapi betevő falatjuk. Bizony, sokszor csak este jutott a tanuláshoz. De azért a szegény fiu sohasem ment el az iskolába anélkül, hogy meg ne tanulta volna a leckéjét, el ne készítette volna szépen minden házi feladatát. Ezért aztán mindig ő volt az osztályban a legjobb tanuló. Bezzeg nem sokat törődött az iskolával, tanulással, házi feladattal a gazdag fiu, annál inkább a nyalánkságokon, édességeken, meg a rosszaságokon járt az esze. Hát nem is volt baja annak a gögös fiúnak egészen addig, amíg egy szép napon arra nem ébredt nagy ijedten, hogy költözködnék a szülei. Az történt ugyanis, hogy édesapja több száraz esztendő után egész vagyonát elvesztette. Bezzeg hire-hamva sem volt most már gazdagságnak, jómódnak, pénznek. Dolgozni kellett volna, amiért fizetnek, de a gazdag gyermek nem értett semmihez sem. Még olvasni, írni sem tudott becsületesen, nemhogy számolni tudott volna! Mert annak idején hiába mondogatta neki jó tanítója, hogy csak akkor lesz derék ember belőle, ha tanul, mindig elengedte a jóra való intést a füle mellett. Most aztán bizony sirva látta be, hogy nem volt igaz. Szégyenszemre idősebb korában állt be inasnak egy műhelybe, amikor egyszer a hajdani szegény gyermekből lett ifjú beállított mesteréhez. — Hát te mit keresel itt? — kérdezte a piruló osztálytársától a most már jómódu fiatalember. Az inas bizony könnyezve vallotta be, hogy most tanul emberséget, mert amikor lehetett volna, sohasem teljesítette kötelességét, s most, majdnem felnőtt korában kell tanulnia. — Jobb későn, mint soha — mondta neki a régi szegény fiu. Aztán amikor felszabadult az inaskodásból, osztálytársa magához vette birtokára s olyan életet biztosított számára, hogy derék, szorgalmas munkával, kötelességének betartásával gondtalanul megélhetett ezentul. — De nem is győzte hangoztatni ismerőseinek, hogy a régi szegény osztálytársa csinált belőle embert. Egyszer meghallotta ezt a gazdag ember is s így szólt az emberekhez: én csak azt tettem elszegényedett osztálytársammal, ami kötelességem volt egy rossz sorsba jutott magyar testvéremmel szemben.

e) Kötelességünk hazánkkal szemben.

Gyermekek ismeritek az órát? Itt van! De a belsejét még bizonyosan nem láttátok. Ki látta már? Nézzétek csak, ezt is megmutatom nektek! Látjátok, milyen sok kis és nagy kerék, rugó, csavar van benne. Egyik a másik kerék fogába kapasz-

codik, mintha egymás kezét fognák s így forog a nagymutató, a kismutatóval együtt. De mit gondoltok, járna-e az óra akkor is, ha valamelyik kerekét, rugóját megállítom? Bizony, abban a pillanatban megáll az egész óra!

Ugy-e, csodálatos kis szerszám ez az óra? Csak akkor jár, akkor dolgozik, ha valamennyi kis és nagy kereke, rugója pontosan elvégzi azt a munkát, amelyet végeznie kell és tud. Így vagyunk mi is, gyermekeim! Ez a mi drága magyar hazánk is egy nagy óramű, amelyben megvannak a kiskerekek, nagy kerekek, kis rugók, nagy rugók éppen úgy, mint ebben az órában! Mi, nagyok vagyunk a nagy kerekek, ti, kicsinyek a kiskerekek és a kis rugók. És megfogjuk egymás kezét mi is, mint az órában a fogaskerekek: segítünk egymáson, egymás munkáján. De ha egyetlen egy is megáll közülünk, akkor vége van az órának, zötyögnek, zörögnek ugyan a kerekek, de a mutató nem megy tovább, megáll az óra... Ez a mi szép hazánk is csak akkor él ám, akkor igazán gazdag és boldog ország, ha minden kereke, minden egyes kis és nagy magyar a legparányibbtól a legeslegnagyobbig mind-mind elvégzi a maga munkáját, kötelességét. Csak akkor lesz boldog a mi most szegény hazánk s akkor leszünk mi is boldogok, ha az asztalos mindig jó asztalokat, a cipész mindig jó cipőket készít, a földmivelő sok és jó buzát és más terményt termel, ha az orvos minden betegén, akin csak lehet, segíteni akar és tud, ha a hivatalnok minden dolgát a legjobban és leggyorsabban végzi el — és akkor, ha minden kis magyar minden feladatát pontosan és jól elvégzi. Mert kis magyarokból lesznek a nagy magyarok s amit nem tanult meg Pistika, azt István sem fogja ám tudni! Ha pedig egy nagy kerék megáll az órában, megáll az egész óra! S akkor mi lesz a mi drága hazánkkal? Látjátok, gyermekeim, ezért fontos az, hogy mindenki pontosan és jól végezze el a reá szabott munkát. Vannak kötelességeink a hazával szemben is!

f) Hogy azonban a hazának hűséges, erős és derék munkásai lehessünk, ahhoz az is szükséges, hogy testben és lélekben erősek, edzettek legyünk. Mert mit gondoltok, gyermekek, sokat használ-e hazájának az a magyar, aki bár olyan okos, mint egy tudós, ha ezt a nagy tudását arra használja fel, hogy édes hazáknak ártalmára legyen, hogy elárulja az ellenségnek? Hát az szereti-e igazán hazánkat, aki olyan erős ugyan, mint egy Toldi Miklós, akiről bizonyosan hallottátok már, de erejét nem a haza javára használja, hanem az ártatlan emberek életére tör, magyar testvéreit bántalmazza? Testünknek, lelkünknek magunknak kell gondját viselnünk. Csak akkor használunk igazán hazáknak, magyar testvéreinknek, de jó szüleinknek s mindnyájunk Atyjának, a jó Istennek is, ha tisztán tartjuk testünket, megedzzük minden izmunkat, hogy dolgozni tudjunk, ha megőrizzük lelkünket a bűntől, ha ápoljuk benne az

Isten, a haza, jó szüleink, testvéreink magyar testvéreink iránti szeretetünket: egyszóval, ha végrehajtjuk a magunk iránti kötelességünket is.

III. a) Ime, mennyi sok kötelessége van a gyermeknek! Szinte felsorolni is sok! Kötelessége van a jó Istennel szemben? Mi? (Imádkozás, jó cselekedetek). Kötelessége van a szüleivel szemben? Mi? (Engedelmeskedni nekik mindenben). Kötelességei vannak testvérei iránt? Mi? (Szeretni őket, segíteni rajtuk). De éppen így kötelességei vannak magyar testvéreinkkel szemben is... (Mindnyájan egy hazának vagyunk gyermekei, segítsünk egymáson!) Kötelességei vannak édes hazánkkal szemben. Mi ez a kötelesség? (Hűség és szeretet a haza iránt, engedelmesség a haza parancsainak). Végül kötelességei vannak önmaga iránt? Mik ezek a kötelességek? (Testünk és lelkünk gondozása, ápolása, jóra való szoktatása).

b) Alkalmazás. Megteszitek-e ti mindezen kötelességeket? Szeretitek-e a jó Istent? Szoktatok-e imádkozni? Igazán, tiszta szívvel-lélekkel? Szeretitek-e jó szüleiteket? Mindig szót fogadtok nekik? Mert azzal, hogy engedelmeskedtek nekik, örömet szereztek jó szüleiteknek, ennél jobban pedig nem hálálhattátok meg az értetek végzett rengeteg jóságukat. Szeretitek-e testvéreiteket, úgy, amint kell? Nem irigykedtek-e rájuk, nem veszekedtek-e velük? De éppen így szeretitek-e minden osztálytársatokat, akár szegény, akár gazdag, akár uri fiú, akár egyszerű embernek a gyermeke? Hiszen valamennyien magyarok vagyunk, egymásnak testvérei: szeretnünk kell egymást! És szeretitek-e ma annyira szegény hazánkat, mint nagy családjunk édesanyját? És szeretitek-e önmagatokat, ápoljátok-e, edzitek-e testeteket, óvjátok-e lelketeket a bűntől, a szennytől, növelitek-e lelketekben a szeretetet, amint azt az Ur Jézus tette és megparancsolta? Akkor, ha mindezt megteszitek, végzitek el minden kötelességeteket s lesztek kedvesek az Isten előtt is. Ez bizony nagyon nagy feladat, de ha kevés az erőtök, úgy gondoljátok, kérjétek a jó Isten segítségét. Ő bizonyosan megsegít s ad erőt ahhoz, hogy elvégezhesétek kötelességeteket mindenkiel szemben!

Helyesírás és nyelvi magyarázatok

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Szótagolás, a szavak elválasztása.

Nevelési cél: A helyesírás alapelemeinek ismerete.

a) SZÓTAGOLÁS.

A szótagolás a szavak elválasztása miatt szükséges. Ezért a tanulók gyakorolják a szavak kiejtését szájnýtás szerint.